

A legdrágább vásárfia

SZOROKIN,

Vlagyimir

Kékháj

(Bratka László és

Kiss Ilona ford.)

Jaffa, 2004

Az opricsnyik egy

napja

(Szöke Katalin ford.)

Gondolat, 2008

Cukor Kreml

(M. Nagy Miklós

ford.)

Gondolat, 2009

Hóvihar

(M. Nagy Miklós

ford.)

Gondolat, 2011

A jég

(Bratka László ford.)

Gondolat, 2008

Bro útja

(Holka László ford.)

Gondolat, 2007

23 000

(Holka László ford.)

Gondolat, 2009

„Búcsú a sortól”

(Kiss Ilona ford.)

Magyar Lettre

Internationale, 13

„Szergej Andrejevics”

(Morcsányi Géza

ford.)

Magyar Lettre

Internationale, 18

„Dostoevsky-trip”

(M. Nagy Miklós

ford.)

Magyar Lettre

Internationale, 35

Vett papuka a vásáron egy okoskát.

Csak ezt a napot várta már a Várka, mióta az eszét tudta. Egyre csak kacsingattak egymásnak a kis barátnőivel, álmodozón sutyorogtak, imádkoztak a Szűzanyához, küldjön nekik egy okoskát. Hát hogy is ne imádkoztak, álmodoztak, sugdolóztak volna mindenfelé? Hisz az egész községre két okoska jutott mindösszesen: egy a Mark Fedotics kuláknak, egy meg a gyjaknak. Se egyik, se másik ki nem adta volna a kezéből a maga okosát: egyik kapzsi, másik állhatatlan.

Elkérte volna Várka az okoskát Polinko Szokolov gyjaktól, hogy elmenjen vele a báb-világkiállításra, de az így mondja neki:

– Nézzed csak a rádió azokat a bábukát. Az okoska nem ám huncutkodásra van.

No, hát az igaz, manapság minden gunyhóban benn áll a rádió, lehet is nézni naphosszat, míg ki nem alszik. De a rádió össze-vissza három adó van, a bábkiállításból épp egy fikarcnyit hogy mutattak. Mi értelme annak a fikarcnyinak? Odanéztél, s már ott se volt. Csak étvágycsinálónak volt az jó...

Ott zsvajgott tehát az aprónép a rádió előtt, várták a vasárnapi ismétlését. Jött is az ismétlés, megnézték az élőbábokat. Azután meg keserűen szétszéledtek mind – fácánmetéléssel se lakik az ember jól.

De nem hiába imádkozott a Várka: nyáron papukával nagy csoda esett meg. Nekidurálta magát Szemjon Markovval, hogy szenet égetnek a Vágáson. S épphogy nekiestek, kidöntötték a nyírfa szárazát, szétfűrészelték, s kezdtek ásni a gödröt, hát mit nem látnak: vas van a gödör mélyin. Kiásták, hát egy egész benzines önjáró Mercedes, a belsőjében meg három emberváz fő nélkül. Hamarjában kiderült: hatvan éve rablók gyilkolták le azokat ottan, fejüket lenyirbálták, az önjárót meg beküldték az erdőbe, nagy gödröt ástak neki, és abba betömködték, hogy senki tudomására ne jöjjön. Azokban az időkben volt ez, amikor a Második Zavargás volt, amikor a Háromujjú Rabló tankkal vonult be Moszkvába. Akkor még Várja papukája meg se nem született, hanem Matvej apó is csak tízéves forma volt.

Az önjáró az biz már megrögzött, hanem a motor benne épen jött elő. Kihúzza belőle a papuka meg a Szemjon az ép motort, kocsira tették, bevitték a faluba. Széjjelcsavarozták a motort, rendbe rakták, pálinkával át is töröltették. Mintha csak új volna. Elvitték azt a motort Silovóba, el is adták az önjárósoknak százhatvanöt rubelért. Az bizony nagy pénz! A papuka meg a Szemjon megosztottak rajta kétfelé. Szemjon rögtön nekiállt a gunyhóját toldozni-foldozni, papuka meg vett egy tehénkét kisbornyúval, ruházmányt kinek-kinek, önjáró masinát, no meg egy okoskát. A legdrágább vásárfia biz az okoska volt. Igazi drágaság. Hatszor annyiba van, mint a tehén a bornyúval. Hát ilyen papukája van a Várkának. Hazahozta az okoskát, kihúzza a dobozából, odanyújtja a lányának:

– Nesze, Várka.

Nézte a Várka, meghült benne a vér: egy okoska! Hányszor mutatták a rádióban, hányszor csak beszéltek-beszéltek róla, hányszor kukkolt be az állhatatlan gyjak ablakán, csak hogy a szeme sarkából megláthassa, és mostan meg itt van, az övé! S micsoda aranyos: puha, finom, s városi szaga van. Tízéves fejjel a Várka mindent tudott már az okoskákról. Ujjá hegyével megérintette, az meg aszondja neki:

– Üdvözlöm, Varvara Petrovna.

– Én is üdvözöllek, okoska, tégedet.

– Milyen alakot kívánsz, Varvara Petrovna, hogy fölvegyek a kedvedért: könyv, festmény, gömböc, kocka, henger, táska, öv, sapka, kesztyű vagy sál legyek?

– Legyel kisgömböc – rendelte a Várka.

És kerek kisgömböc lett a Várka okoskája: tekintete vidám, orcája piros, szeme barátságos mindenkihez.

És onnantól fogva a kisgömböccel élte a Várka az életét.

Vidám élet kezdődött Opilovék gunyhójában: mintha maga a nap költözött volna a kemence búbjára! A fakakukk még el sem kakukkolja a hatórait, a kisgömböc már ereget egy kakashologramot (tyúkot már jó régen nem tart a faluban senki, a csapolt tojás a boltban olcsóbb, mint a kenyér), verdes a szárnyával a kiskakas, kedves kicsi fejét megrázza, és a kakukkal együtt már rá is zendít. Gyakorta még korábban is: a nagypapa kakukkja már öreg, késve mutatja néha az időt.

Felébrednek mind az Opilovék, mamuka begyűjtja a kályhát, leülnek reggelihez, a kisgömböc meg énekel nekik, híreket mond, még mutatja is, mi történik a világban, s merre. Matvej apó csak krákokog-háog, míg a teáját hörpöli.

Reggeli után Várka csókot nyom a kisgömböc feje búbjára, felveszi az átalvetőt, és megy az egyházközségi iskolába. Saját kisgömböcöt az iskolába bevinni tilos: van egy ottani. Az bizony igen marcona egy okoska: lóg a táblán, akár egy lepedő, tréfát nem ismer, zenét nem játszik. Félnak a gyerekek az iskolai okoskától. Nem kegyelmez, mindent lát. Ha valaki viháncol vagy kopint, az okoska nyomban rájuk förmed:

– Paszтуhov, óra után harminc perc kukorica!

– Lotosina, óra után hatvan perc a sarokban!

Ilyen okoska mellett csintalankodni nem lehet. Az igazgató bezárja a pán-célszekrénybe éjszakára.

Végigüli a Várka a három óráját, hazamegy, befalatozik, mond a gömböcnek:

– Kisgömböc, kedves kisgömböc, mutass nekem távoli országokat, meg csodálatos bolygókat, meg élőbábokat s világszép királyfiakat!

Jönnek a kis barátnői, letelepülnek a kisgömböc köré, az pedig mutatja nekik. Eregeti körben a buborékokat: itt van neked a tenger, itt a pusztaság, itt a tengerentúli városok meg a csodás erdők! Csak bűnös meg tilos dolgokat nem mutat soha a kisgömböc. Mindenkinek segít a családban: papukának megsúgja a faszén valódi árát, és hogy hol lehet legjobban eladni, mamukának, hogy hol lehet legjobban vásznat venni. Nagypapának a köszvényről meg a dohánnyal segít elbánni. Amikor az Opilovék tehene elbitangolt a csordától, a kisgömböc rögtön megmutatta: a Vízmósásban van a szerencsétlen, száraz fűvel tömi a hasát. Hanem segített a gömböc még a kolompérrt is ültetni! Az utolsó szemig mindent kiszámolt, megsúgta, mit hogyan. Sűgött a pálinkánál is, kiszámolta az arányokat. Szintiszta lett az elője, mikor lejártatta, akár a könnycsepp, s kék lánggal égett. Amikor meg a nagyapó nekiállt, hogy a Ványa öcsikének új bocsort szólna, a kisgömböc megmutatta, hol szedni a legjobb háncsot. Nagyon elcsudálkozott a nagyapó azon. Világéletében a Leégett ligetben szedte a háncsot, a kisgömböc meg az Úri hasadékba küldte. Szitkozódott a nagypapa, de elindult. Bár egy versztával közelébb esik, hársfa az életbe nem nőtt ottan, csakis fűzfa meg dió. Odament, körülnézett, ámult-bámult: egy kicsinyke körben zsenge hársfák állnak a bozotos közepén. Örömeiben hét köteggel tépett, alig győzte hazacigolni. Este meg jól beivott, énekel, koccintott a kisgömböccel. Jóízűt kacagtak mind a nagyapón.

Télen a kisgömböc forró országokról vetített mozi, vidám zenét tett be, s még énekel is hozzá más-más hangon. Vidám egy élet volt!

Így éldegéltek Opilovék a kisgömböccel kerek egy éven át.

Hanem aztán szakadt csak rájuk a baj. Kínai artisták járták a vidéket. Bétertek, bár ne tették volna, a Várkáké községébe is. Összesereglett a nép a piactéren a látványosságot megbámulni. Csúrték-csavarták a kínaiak a sok pörgés-forgást, a nép csak bámult, tapsolt. Várka is nézte mindenestül. Aztán hazament, a gömböc meg sehol. A zárok mind épek, az ablakok csukva, hanem a kisgömböc: sehol.

Papuka indult volna a kínaiak nyomába, hanem minek is menne: hát ért már utol valaki önjárót lóháton?

Várka sírt-rítt egész éjszaka. Hanem reggel jókor, mikor még a kakukk se kakukkolt, összeszedelőzködött, magához vett hét rubelt az útra meg egy karéj kenyeret, és elindult hazulról, megkeresni a kisgömböcöt. Hallotta, hogy a kínaiak Morsanszk felé vették az irányt. De talán hazudtak szándékkal, tudja azt az ördög. Nincs mit tenni, a kisgömböcöt csak meg kell találni. Elindult a Várka az erdőn keresztül egyenesen az országútnak, hogy azon Morsanszkba elmegy. Félútig sem ért, hirtelen mit lát: egy kicsi öregember ül ott egy kenderszötteken, s picinyke szivart szív. Várka nemigen szokott kicsi emberekhez, csak a mutatónyosnál látott a vásáron. Odamegy a Várka az öregemberhez, meghajol előtte:

- Adjon isten, öregapám.
- Adjisten, te Várka, ágról szakadt lányka.

Elcsodálkozott a Várka, hogy az öreg a nevének szólítja.

– Ne csodálkozz, Várka. Sok mindent tudok én, s nem csak terólad – mondta neki az öreg. – Az okos gömböcöt keresed?

- Azt keresem, öregapám.

– Adj nekem ennem egy falás kenyeret, és megsúgom neked, hol találsz a gömböcöt.

Előszedte Várka a karéj kenyeret, odanyújtotta a vénembernek.

Az pedig lehunyta a szemét, s nekilátott befolni. Látnivaló volt rajta, régen nem abrakolt. Megette a vénember a karéj kenyeret, s mondja a Várkának:

- Menj el az útig, ülj föl a buszra, s le ne szállj róla, míg Basmakovóba nem ér. Ott találsz a te gömböcöt.

- Hát Basmakovóba mentek a kínaiak tovább?

– A kínaiak éppen egy út menti falatozóban esznek-isznak. De hamarjában eladják ottan a te gömböcöt egy nagy molnárembernek. Az meg Basmakovóból való. A város határában van neki a malma. Este hazatér majd a kisgömböccel. Te is oda menj, ha a gömböcöt tőle vissza akarod még szerezni.

Meghült a vér a Várka ereiben:

– Hát öregapám honnan látja mindezt, hogy mi fog történni? Tán nem hiperokos lapul a zsebében?

– Ez itten az én hiperokoskám! – azzal az öregapó lekapta fejéről a nemezsapkát, meghajította a fejét.

Hát csodák csodája, az öregapó fejéből egy csillogó szög áll ki! Várka egy szót nem szól, meghajolt, elindult. Elment az útig, bevárta az autóbust Basmakovó felé, felült rája, három egész rubelt fizetett a jegyért, s elindult. Utazott fél napot, meg is érkezett. Kiszállt a buszból, hát ott egy piac. Odament az egyik kofához, megkérdezte tőle, miként juthatni el a malomba. Megmutatta neki a kofa. És elment a Várka a malomba. Az egész városban keresztülment, azután egy mezőn, majd egy erdőszávon, és akkor meglátta a malmot a távolban. Odament, hát ott rengeteg sok szekér áll sorba gabonával, egymás hegyén-hátán mind a sok muzsik. Közlebb ment a Várka. Hatalmas egy malom, szép szál deszkákból van összeépítve. Hallani, ahogy benne a malomkövek forognak, csikordulnak. Elámult a Várka: se patak, se szélkerék, se

dízelmotor, hanem a kövek mégis örölnek. Bekukkant egy résen, hát odabent hatalmas nagy óriás forgatja a malmot. Mint egy fa, akkora. Hanem a nagy molnárt, azt nem látni sehol. Fülelte a Várka a muzsikok beszédét, s kiértette abból, nem érkezett még haza a molnár. Ez a nagydarab asszony itten a felesége neki, a molnárné. És elhatározta a Várka, hogy amíg a kerék forog, bejut a gunyhóba a molnárhoz, elrejtőzik, éjjel pedig kilopja a kisgömböcöt. Így is tett. Míg a molnárné örölt, Várka bevette magát a gunyhóba. Hanem a molnár gunyhója óriásnagy, minden szálfákból van benne csinálva, székek is, asztal is, a ruhásszekrény is, meg az ágy is. Minden felfoghatatlan óriási itten. Megrémítette a Várkát ez az óriásgunyhó – de a kisgömböccre gondolt, a mosolyát, szemét felidézte, s leküzdötte a félelmet. Bejött az ágy alá, ott várakozott. Telt-múlt az idő. Eltelt egy óra, kettő, s már a harmadik is. A kövek abbahagyták a pörgést, szétszéledtek a muzsikok a szekerikkel százfelé. Bejött a molnárné a gunyhóba, felhajtott egy hordó vizet, kezdett teríteni. Nagyon döndült a föld nemsokára, kivágódott az ajtó, belép a molnár a gunyhóba, összecsókolózik a feleségével. A molnárné meg leültette urát az asztalhoz, itatta-etette. Teleitta, teleette magát a molnár, böffentett, fíngott, és azt mondja:

- Drága ajándékot hoztam neked, egyetlen feleségem.

És előszedte a molnár a zsebéből a kisgömböcöt, ki az asztalra. Elámult a feleség, fogta a gömböcöt, megbökte az ujj hegyével. Az meg aszondja neki:

– Az én gazdám Varvara Petrovna Opilova, egyedül neki szolgállok, őneki engedelmekedem.

Felnevetett a molnár meg a molnárné, de úgy ám, hogy zengett az egész gunyhó. Azt mondja a molnár:

– Holnap elhívok egy ezermestert, átépíti neked eztet a gömböcöt, téged fog szolgálni. Te leszel itten a világ úrnője!

Felnevetett a molnárné a gyönyörűségtől. Leheveredtek a molnárral az ágyra, kezdtek hupákolni, kufircolni. Megindult az ágy a Várka fölött, mire úgy megjegedt, hogy már „Csendőri!”-t kiáltott volna – de a kisgömböccre gondolt, és összeszorította a fogait. Kikufircolták magukat, a horkolást lehetett már csak hallani. Kikecmergett a Várka az ágy alól, felkapaszkodott az asztalra, megragadta a kisgömböcöt, s iszkiri a szörnyű gunyhóból.

Hanem az udvaron már sötét éjszaka, az orráig se látni, csak az uhu huhog. Mellére szorítja Várka a kisgömböcöt, megcsókolja, megérinti az ujj hegyével.

- Üdvözöllek, Varvara Petrovna – mondja neki a gömböc.

– Üdvözöllek, drága kisgömböc! – feleli a Várka. – Segíts nekem megtalálni az utat hazáig!

- Úgy is lesz – feleli a gömböc.

Kivilágosodott a kisgömböc, megmutatta Várkának az utat. És kijutott a Várka egyenesen az országútra. Éppen ottan megy egy éjszakai autóbussz Szerdobszk felé. Felült a Várka, kifizette a kerék három rubelt a jegyért, reggelre Szerdobszkban is volt. Onnantól meg gyalogszerrel indult hazafelé.

Megy a mezőkön, lóbálja a gömböcöt, danolászik. A kisgömböc meg kíséri az énekét, szivárványt ereget. Megérkezett végül a faluba. Hanem ott már mindenki csak őt keresi, papuka már a rendőrséget zargatja. Meglátja a család, megörülnek neki. A Várka meg mutatja nekik a kisgömböcöt, eldicsekszik, az óriásoktól szerezte vissza. Elcsodálkozik a papuka meg a mamuka, nem gondolták ők, hogy a Várka ilyen bátor nagylánnyá cseperedett.

A Várka akkor lerakta a gömböcöt a földre, hímzett kendőt terített rá, és azt mondja:

– Mostantól, kisgömböc, senki fiának oda nem adlak, se nagynak, se kicsinek, se embernek, se robotnak.

És Opilovék boldogan éltek, míg meg nem haltak.

(könyvrészlet)

GÁBOR SÁMUEL FORDÍTÁSA

